

Nomen est omen. Uppfordringar till det historiska namnförrådet i ljuset av etiska utmaningar

Denis Sukhino-Khomenko

I sin bok *The Idea of Anglo-Saxon England 1066–1901* (2015) antog John Niles (professor emeritus vid University of California och University of Wisconsin–Madison, USA), att "the term 'the Anglo-Saxons' [anglosaxerna] will probably still be with us for a long time to come as a way of designating those generations of English-speaking people who lived in Britain between the Romans and the Normans. The same is certainly true of the hyphenated adjective 'Anglo-Saxon', which offers a convenient way to refer to the history and culture of this segment of the English past, much as we use such hyphenated terms as 'Romano-British', 'Anglo-Scandinavian', and 'Anglo-Norman' to refer to other hybrid cultures of early Britain".¹ Detta antagande skulle snart visa sig ovisst. År 2019 blev termen "Anglo-Saxon" en stridsfråga inom medeltidsforskningen då den ansågs behäftad med rasism. Den engelsktalande forskarkåren splittrades mellan dem som förespråkar att ordet "Anglo-Saxon" inte ska användas på grund av dess utbredda bruk i rasistiska diskurser och dem som hellre vill bevara det i en strikt vetenskaplig vokabulär. Motståndare till termen hänvisade till risken för negativa konsekvenser inom de akademiska miljöerna. Enligt dem exkluderar de rasistiska konnotationerna hos ordet "Anglo-Saxon" *students of colour* ("icke-vita studenter") från medeltidsstudier.² Termen borde dessutom tas bort, inte minst eftersom den saknar förklaringsvärde. *Audiatum et altera pars*: Dess försvarare medgav att termen är anakronistisk, men fokuserade på dess användbarhet i akademiskt språkbruk. De uppmanade till en "ansvarsfull användning av termen 'Anglo-Saxon'"³ och påpekade att ett tendentiöst bruk av en term inte bör innebära att den inte längre kan

användas inom akademiska kretsar, särskilt om, som de säger, den tjänar ett vetenskapligt syfte.

Anglosaxiska studier tillhör inte bara den engelsktalande världen, utan är också kopplade till humanistisk forskning i omvärlden, som här i Norden. Det arkeologiska fyndet av en mjödhall i danska Lejre 2004, som några identifierar som den som nämns i hjältedikten Beowulf, visar på det nära sambandet. Anglosaxiska studier framställs även som en granndisciplin (*neighbouring discipline*) till nordiska studier.⁴ Dessutom är "Anglo-Saxon" en bland andra "etniska" beteckningar som brukas i ett problematiskt identitetsskapande. Inga andra etniska benämningar har blivit lika befläckad som de olyckliga "germanerna", "teutonerna" och "arierna" genom bruket i Tredje riket.⁵ Tänk också på "gallerna" och den betydelse de har för den franska högern med mottot *nos ancêtres les gaulois* ("våra förfäder gallerna").⁶ Ungefär samtidigt som den krigiska "galliska" franska identiteten byggdes, rasade i Ryssland en djupgående diskussion om ordet *рус* (rus, "ruser") och dess etniska slaviska eller skandinaviska indentitet under tidig medeltid ("varjagproblemet").⁷ Senare hamnade den ursprungliga akademiska debatten i sovjetiska ideologers händer. De skador detta orsakade var enorma, bland annat förtryck och angrepp mot yttrande- och åsiktsfriheten, med den senaste beväpningen av "antinormanismen" för mindre än två decennier sedan.⁸ Och detta leder oss tillbaka till Norden, där möjliga kopplingar mellan etnonymen *рус* och det uppländska ortnamnet Roslagen även spelade en roll i det tidiga 1900-talets svenska nationella historiska berättelse.⁹

Pandemin 2020 skymde diskussionen om ordet "Anglo-Saxon". Men den sociala utvecklingen i USA under sommaren samma år visar däremot att rasfrågan är lika problematisk som någonsin tidigare. Därtill kommer även den nybildade politiska plattformen, America First Caucus, i den amerikanska kongressen och deras politisering av ordet. Nyligen har de sett regeringens immigrationspolitik som ett hot mot USA:s "unique Anglo-Saxon political traditions".¹⁰ Mot den bakgrunden menar jag att denna splittring och den påbörjade striden kan bli av fortsatt stor betydelse för den historiska miljön som helhet, och inte bara i USA. Det är min uppfattning att kontroversen provocerad av "Anglo-Saxon" bara visar på toppen av ett mycket större isberg. Med anledning av den akademiska världens bredare tillgänglighet för tidigare underrepresenterade demografiska grupper, kan diskussionen nämligen betraktas som en avspeglning av djupgående förändringar i samtidens förutsättningar för historisk forskning. Medan man självfallet välkomnar inklusivitet och meningsmångfald, kan man likväl oroas över diskussionens ton, föreslagna lösningar och snudd på stigmatisering av problemet till en sådan grad, att det verkar kunna leda till en ideologisk splittring. Självklart

är dylika frågor mycket komplicerade och naturligtvis kan jag inte resa anspråk på ”den enda möjliga tolkningen”.

Syftet med den här debattartikeln är alltså dubbelt. För det första sammanfattar jag denna dispyt och hur situationen ser ut två år senare. För det andra ska jag även ställa ytterligare några metodologiska och övriga mer allmänna frågor i detta sammanhang, som inte alla kanske kan besvaras just nu.

I begynnelsen var ordet, och ordet var ”Anglo-Saxon”

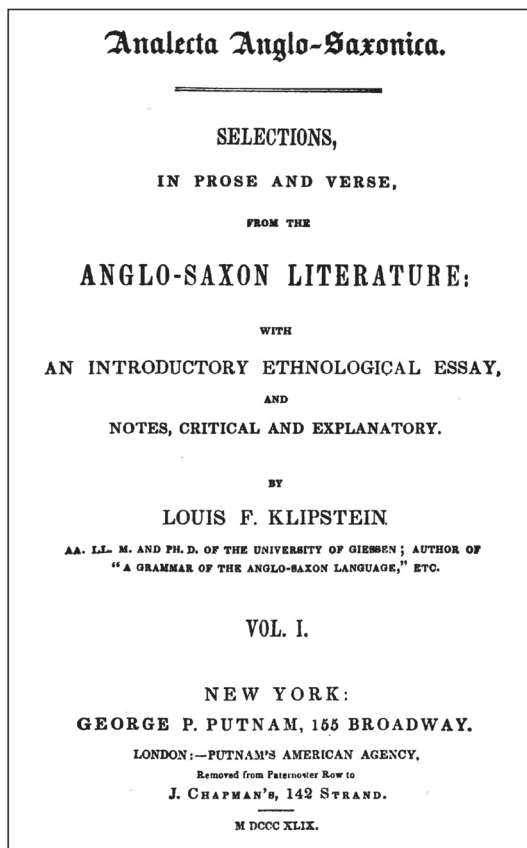
Ursprunget till lexemet ”Anglo-Saxon” och dess äldsta konnotationer har diskuterats av historiker. Ett av de äldsta beläggen (i substantivformerna ”Anglisaxones” och ”Saxoni Anglorum”)¹¹ förekommer i den langobardiske historieskrivaren Paulus Diaconus *Historia langobardorum* från sent 700-tal. Paulus uttryck förklaras som ett försök till åtskillnad mellan de kontinentala och de ”engelska” saxarna. Samma föreställning, har det hävdats, återfinns ett sekel senare i en av kung Alfreds (871–899) urkunder på latin: ”Jag, Alfred, kung av anglosaxarna med Guds nåde”.¹² År 934 kallade Alfreds sonson Æthelstan (924–939) sig ”kung av anglosaxarna och högkung över den hela denna ö”.¹³ Som adjektiv är ”Anglo-Saxon” en modern uppfinning, som förekommer för första gången 1726 hos Nicholas Tindal (1687–1774) och konkurrerade med till exempel ”English(-)Saxon”. Senare blev termen ”Anglo-Saxon” mer allmän som beteckning för den förnormandiska perioden i England (före 1066) genom Sharon Turner (1768–1847);¹⁴ ”medeltiden” inträder oftast i engelsk historieskrivning först efter 1066 (efter normandernas erövring).

Under 1800-talet utvecklades ”Anglo-Saxon” i dess andra, moderna betydelse. 1849 var amerikanen Louis F. Klipstein (1813–1878) förmodligen den förste att använda ordet i en explicit rasistisk diskurs (fig. 1). Med ”Anglo-Saxon” menade han tydligt den ”engelska” befolkningen i Nordamerika och Storbritannien, som kontrast till irländare, spansk- och fransktalande, afroamerikaner och amerikanska urfolk. Senare uppstod dessutom akronymen ”WASP” (”den vite anglosaxiske protestanten”) som beteckning på USA:s politiska, sociala och ekonomiska elit.¹⁵

Efter att Klipstein introducerade ”Anglo-Saxon” som beteckning på en samtida etnisk grupp har ordet, med alla dess historiska konnotationer, ofta tagits i bruk av chauvinistiska och rasistiska aktörer och anhängare av *white supremacy*-ideologin, särskilt under senare tid. Kommentatorer pekar på bland annat den högerextremistiska demonstrationen ”Unite the Right Rally” i Charlottesville (USA) den 11–12 augusti 2017 och i Brenton Tarrants moskéattack i Christchurch (Nya Zeeland) den 15 mars 2019. Man kan se detta som ett exempel på en bredare global process: under samma tid väcktes

en debatt i Sverige om högerextrema grupperns bruk av germanska runor. För detta aggressiva idealiserande av det förflutna har termen "retrotopi" nyligen använts.¹⁶

Av denna anledning har termen "Anglo-Saxon" sedan länge diskuterats i vetenskapliga sammanhang.¹⁷ 2019 nådde denna dispyt sin höjdpunkt.

Louis F. Klipstens *Analecta Anglo-Saxonica* (1849), den troliga "urkällan" för den rasistiska förståelsen av begreppet "Anglo-Saxon".

Kontroversen: en anglosaxisk krönika

Den 7 september 2019 meddelade doktor Mary Rambaran-Olm sin avgång som andre vice ordförande inom International Society of Anglo-Saxonists (ISAS). I sitt korta tal förklarade hon att ISAS:s ovilja att ändra sitt namn belyste djupa rasistiska fördomar inom forskningsfältet fornengelska studier.

Året innan hade hon tydliggjort sin åsikt i en artikel, som beskrev de svårigheter som icke-vita forskare – som hon själv – ofta upplever.¹⁸ Hon uppgav att orsaken till hennes avgång var dövheten och stelbentheten hos ISAS:s ledarskap under de två år då hon och Adam Miyashiro¹⁹ kämpade för en förändring.²⁰

Redan den 19 september 2019 röstade ISAS för att ändra både föreningens namn²¹ (antaget vid föreningens bildande 1983) och stadgar på så sätt att de i fortsättningen speglade medlemmarnas demografiska mångfald. Vice ordförande Rebecca Stephenson betonade två saker:

- att termen ”Anglo-Saxonist” ofta har missbrukats av rasistiska och högerextrema grupperingar, vilket associerar den med *white supremacy*-ideologi;
- att termen har varit en bidragande faktor till bristande mångfald inom den akademiska miljön.

Många medlemmar, inklusive högre ledamöter, följde efter Rambaran-Olms avgång och sade upp sig, och dessutom trappades diskussionen upp. En talande illustration kan ses i hennes egna texter. Som specialist på fornengelsk litteratur, paleografi och digital humaniora hade hon själv, trots alla sina reservationer, behållit termen ”Anglo-Saxon” fram till sina senaste publikationer. Den redan nämnda artikelns titel förändrades först i samband med en revidering från ”Anglo-Saxon Studies” till ”Early English Studies”. Men två månader senare upprepade Rambaran-Olm sin argumentation och kallade de brittiska forskarnas strävan att behålla termen för ett ”nauseating attempt to sidestep its inaccurate use even within a historical context”.²²

Denna upptrappning är lätt att förstå mot bakgrund av två hatvideor som riktades mot henne, inspelade och släppta av en ”prominent white supremacist and member of the far-right militia group the *Oath Keepers*”.²³ Å andra sidan fick Rambaran-Olm omedelbart stöd från Medievalists of Color tillsammans med symposiet RaceB4Race och Society for Medieval Feminist Scholarship under september 2019.²⁴

Dispytens kanske mest skadliga resultat har fram till nu varit den fientliga inställningen som har präglat akademiska sociala medier, sedan vissa debattörer övergick från ståndpunkter till personangrepp. Två exempel kan ges. Efter Howard Williams (professor i arkeologi vid University of Chester, England) personliga blogginlägg den 5 oktober 2019 anklagade Helen Young (lektor i skrivande och litteratur vid Deakin University, Australien) och Kevin Caliendo (docent i engelska studier vid Rose State College, USA) Williams inte bara för bristande originalitet utan också för ”white liberal racism masquerading as reasoned, reasonable discourse”, ”lack of professionalism and dismissal of colleagues that demonstrates clear hostility”, försök att ”shame

or tone police grad students” samt förvrängning av fakta.²⁵ Även om han inte nämnde Young och Caliendo vid namn, hävdade Williams att ”the only avenue left open to them [som förespråkade namnändringen] is to persist in slurring those disagreeing with their stance as racist and/or enabling *white supremacy*”.²⁶ På Twitter uppgav sig den brittiska populärhistorikern Tom Holland – som för övrigt identifierar sig som ”half-Jute”²⁷ – vara ”mad as a bag of ferrets” eftersom termen ”Anglo-Saxon” enligt hans mening inte alls är kränkande. Därmed provocerade han fram Rambaran-Olms fördömande av ”the joking way he talks about this issue” som ”indicative of how white UK scholars are not taking problems with white supremacy seriously”.²⁸ Cathrine Karkov undvek lika starka ord i sin blogg men pekade samtidigt på att petitionen för ”Responsible Use of the Term ‘Anglo-Saxon’” hade cirkulerat bland anhängare av *white supremacy*-ideologin.²⁹

Den senaste stora debattartikel om ämnet som jag har kunnat hitta är Howard Williams publikation i maj 2020, till stor del en förfining av hans tidigare argument, samt Rambaran-Olms och Erik Wades sammanfattning i juli 2021 av ”myter” kring ordet ”Anglo-Saxon”. De enda akademiska verken jag känner till som har berört problemet strax före och efter kontroversen började är Karkovs och Donna Ellards, som båda argumenterar mot ett fortsatt bruk av ”Anglo-Saxon”.³⁰

Men debatten visade även på minst två problem med ordet ”Anglo-Saxon”. Det första – metodologiska – gäller ordets användbarhet inom akademiskt språkbruk (både vad gäller felanvändning och terminologisk potential). Det andra – etiska – handlar om den demografiska ojämlikheten, underrepresentationen och diskrimineringen bland forskarna. Efter att ingående ha studerat argumenten på ömse sidor fick jag intrycket att det som verkar ha gjort ämnet så explosivt är både en sammanblandning av dessa två problem, och, paradoxalt nog, (o)viljan att se sambandet mellan dem.

Anakronism, institutionell diskriminering, alternativ och bredare kontext till ordet ”Anglo-Saxon

Rambaran-Olm konstaterar att ”the people in early England or ‘Englelond’ did not call themselves ‘Anglo-Saxons’. The term was used sporadically during the early English period, but by and large, the people in early medieval England referred to themselves as ‘Englisc’ or ‘Anglecynn’”, det vill säga ”det engelska släktet” (*sic*).³¹ Motståndare till termen ”Anglo-Saxon” accepterade detta argument, men för deras opponenter blev det istället ett av de viktigaste målen för kritik. Alla debattörer håller faktiskt med om att

termen *var* i omlopp före 1066 för att långt senare uppfinnas på nytt under 1700-talet. Men hur man väljer att se på detta leder alltså till kontroverser.

Utän tvivel förekom det fornengelska "Angelseaxe" betydligt mer sällan än "Angelcynn" eller likande. Enligt min egen sökning i fornengelsk korpus³² förekommer "Angelseaxe" bara fyra gånger. "Angelcynn" däremot registrerades 230 gånger och "Engla þeod" ("det anglernas folket") 74 gånger. De två sistnämnda verkar vara direkta översättningar av Bedas *Venerabilis gens Anglorum*: de förekommer först och främst i den fornengelska översättningen av hans *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* (cirka 731) och i *Angelsaxiska krönikan*. Vad korpusen däremot inte visar är de kungliga latinska titlarna i urkunderna, där under 900-talet uttrycket "rex Anglosaxonum" ("kungen över angelsaxerna") förekommer frekvent,³³ vilket Rambaran-Olm betecknar som "propaganda".³⁴ Det bör även sägas att uttrycket "Angler och Saxer" också finns (minst åtta gånger),³⁵ och förhållande mellan de två folknamnen är mer komplicerad än vad debatten ibland ger intryck av. Som sagt ovan, trots rikets (väst)saxiska politiska kärna dominerar under 900-talet den "angelska" fornengelska identiteten för kungariket i dess helhet,³⁶ som paradoxalt nog kontrasterar med olika "saxiska" beteckningar för folkspråket på latin ("Saxonice", "lingua Saxonica" och så vidare), även hos angelska författare i Mercia och Northumbria.³⁷ Anmärkningsvärt nog härstammar det första belägget för "Angelcynn" i en politisk kontext från 886, nästan samtidigt med Alfreds titel "rex Angulsaxonum". Med tanke på Sarah Foots påvisande av "Anglo-Saxon capacity for and interest in the coining of language to describe changed [etno-politiska] conditions",³⁸ vittnar bristen på "Angelseaxe" om samtidens likgiltighet för "Angelseaxe".

Det sistnämnda faktumet betyder däremot inte att den "engelska" identiteten *inte* var en ideologisk konstruktion, just som den "anglosaxiska" propagandan i kungliga urkunder. Att Bedas språkbruk senare var av avgörande betydelse för Alfred och hans efterträdarens identitetsskapande har betonats flera gånger.³⁹ Det är dock svårt att veta hur "vanligt folk" (utanför den lärda och skrivkunniga eliten) identifierade sig, eftersom det så vitt jag vet saknas källmaterial (privata brev, dagböcker, skönlitteratur) för att belysa detta. Frågan är således hur "konstgjorda" *alla* tidiga medeltida etnonymer egentligen var, inte minst "Angelcynn", "Engla þeod" eller "Engelsc". Onekligen blev den "engelska" identiteten mer effektiv och livskraftig än den "anglosaxiska", men det bör inte glömmas att båda två verkar vara "lärda" och skapade "från ovan". Detta leder alltså till observationer som går långt utanför diskussionen kring "Anglo-Saxon". Ovan berörde jag några historiskt äkta exempel (germanerna, gallerna, ruser), men dessutom förekommer det ibland att forntida folk tilldelas rena "felbeteckningar" (eng. *misnomer*) i det vetenskapliga språkbruket. I den samtida kontexten

kan nordiska läsare finna ett talande exempel i det problematiska ordet "vikingar"⁴⁰ (som för övrigt är tätt förbundet med "Anglo-Saxon" och också används av olika högergrupperingar), men tänk också på till exempel "saracener" (medeltida sammanfattande benämningen på muslimska folk), "bysantiner" och "minoer" (båda moderna uppfinningar) eller tokharer (ett östindoeuropeiskt språkigt folk felbenämnt i det tidiga 1900-talet efter Τοχάριοι, en obesläktad nomadisk grupp känd från grekiska källor). Till råga på allt är inte bara historiska etnonymen men även inte så få historiska termer mer eller mindre omstridda eller synbart anakronistiska: "feodalism", "korståg", "Rosornas krig", "det tatariska-mongoliska oket", "Romarrikets fall" och så vidare. Koncentrationen på "Anglo-Saxon" som något unikt kan (och bör kanske även?) således ifrågasättas. Om "Anglo-Saxon" måste strykas anser jag att det enbart har att göra med problem i nuet, inte i det förflutna.

Frågan om diskriminering inom medeltidsforskning är mycket komplicerad och känslig, och det är med bävan jag beträder detta minfält. Varje exempel på diskriminering baserad på ras eller något annat ska ovillkorligen fördömas och bekämpas, och jag stödjer inte tystandskulturen runt detta problem, vilket några (men inte alla) pro-"Anglo-Saxonister" gör. Däremot skulle jag med tillbörlig försiktighet vilja framhålla en större, om än något förbisedd, aspekt.

Jag tror att rapporterade fall om diskriminering, grindvaktstendenser, kolonialistiska tankegångar och liknande⁴¹ först och främst visar på en beklaglig återstod av den modernistiska diskursen: rasfördomar, eurocentrism, utnyttjande av ursprungsbefolkningar, väpnad nationalism, socialdarwinistiska läror, segregering, misogyni, främlingsfientlighet och så vidare. Rambaran-Olms observation av den starka kopplingen mellan fornengelska studier och "an implicit bias surrounding 'British' origins" förefaller onekligen vara korrekt. Men inte desto mindre kan det stora antalet vita (manliga) studerande och personal knappast förklaras utifrån någons illvilja, utan snarare utifrån implicita och systematiska fördomar (i engelskspråkig diskurs ofta kallat "det vita privilegiet") och sociologen Thorstein Veblens (1857–1929) *Theory of the Leisure Class* (särskilt kapitel 14, "The Higher Learning as an Expression of Pecuniary Culture").⁴² Att "medieval studies is a highly technical and thus conservative discipline demanding training in arcane languages, manuscript-reading, and other skills"⁴³ förvärrar problemet än mer, eftersom möjligheten att förvärva sådana "opraktiska kompetenser", tolkade av Veblen som en demonstration av ens rikedom och höga social status, kräver en viss ekonomisk och social ställning som många samhällsskikt tyvärr än idag saknar. Därför är motståndet från underrepresenterade och mer utsatta *sociala* grupper, som i västvärlden historiskt ofta överlappar med *etniska* icke-vita grupper, mot denna hegemoni, på engelska även symboliserad av "Anglo-

Saxon”, fullt förståelig. Vad som bekymrar mig är däremot, som sagt, fokus på ett enda ord, även om, som det har hävdats, ordets fortsatta bruk visar sig omöjligt. Koncentration på det i några bidrag till debatten och ständigt understrykande av ”Anglo-Saxons” koppling till underrepresentation bland forskarna kan vilseleda. Ett ords strykning verkar knappast. Dessutom kan en sådan borttagning bli nästan ett *simulacrum* för dem som inte strävar för egentliga förändringar.

Det sista problemet jag ser är hur de föreslagna alternativen till ”Anglo-Saxon” förstärker akademiskt stamtänkandet (*academic tribalism*). Det går inte att bortse ifrån att diskussionens ursprung i huvudsak är amerikansk, inte heller att ”the United States and Great Britain are two countries separated by a common language”.⁴⁴ Detta märks tydligt i dialogerna mellan Williams, Young och Caliendo samt mellan Rambaran-Olm och Holland. David Wilton är också verksam i USA (Institute for Advanced Study, Princeton) och har skrivit en tankeväckande lexikografisk analys som skingrar alla tvivel om att engelsmän inte brukade kalla sig ”anglosaxer” och som ger ytterligare stöd till skepsis (även hans egen) angående ”Anglo-Saxon:s” lämplighet.⁴⁵ Självklart vore det förenklande av mig att anse den här geografiska uppdelningen som paradigmatiske eller absolut, därför att brittiska och europeiska forskare finns bland ”Anglo-Saxons” motståndare också⁴⁶ och vice versa (bland annat John Niles i sin bok från 2015). Men i detta sammanhang skulle man kunna fråga sig, precis som Charles West (lektor i medeltida historia vid University of Sheffield, England) gjorde, hur harmlöst utbytet av ”Anglo-Saxon” mot det föreslagna ”Early English” egentligen skulle vara. West hävdar att, till skillnad från i USA, ”the far right in the UK, and especially in England (the largest of the four nations of the UK), primarily employs a language of exclusionary Englishness”.⁴⁷ Något av en överspillningseffekt kan spåras i den engelska strikta akademiska diskursen för några decennier sedan: vissa av 1990-talets verk om Englands tidigaste historia skrevs i en ton som stundtals gör intryck av att ha anspråk på att framhäva en kulturell överlägsenhet.⁴⁸ Fredrik Svanberg exemplifierade från den nordiska historien om hur ett bruk av modern etnisk terminologi i beskrivningen av den tidiga medeltiden kan bana väg för en kolonisering av det förflutna.⁴⁹ Med tanke på den omfattande forskningen om historisk etnogenes under den tidiga medeltiden som har bedrivits och de flytande gränserna mellan ord för att beskriva etnicitet,⁵⁰ är kanske ”Early English” inte mindre anakronistiskt och skadligt än ”Anglo-Saxon”?⁵¹ Tvärtemot illustrerar Michael Wood (professor vid University of Manchester, England) i sitt debattinlägg hur ”Anglo-Saxon” (förhoppningsvis) kan vara inkluderande även i England: en av hans elever med pakistansk bakgrund blev intresserad

av sin engelska hemstads historia och valde dess "anglosaxiska" ursprung som uppsatsämne.⁵²

Ytterligare en komplikation är hur ordet "Anglo-Saxon" uppfattas i icke-engelsktalande länder. Jag tillåter mig några kanske provokativa analogier. De allmänna lexemen för "jude" på de västslaviska, litauiska och ungerska språken har kognatorden på de östslaviska (жид/жыд (*zjyd*) från lat. *judaeus* och/eller grek. Ἰουδαῖος) som bär på uttalat negativa rasistiska och antisemitiska konnotationer. Ordet "pola(c)k(e)/polaque" (från pol. *Polak*) uppfattas numera som kränkande i några europeiska språk (tyska, engelska, holländska, franska) medan det förblir standardbeteckningen i andra (slaviska, nordiska, några romanska). Ur det nordiska perspektivet kan man ta ett annat tankeväckande exempel. Medan i de nordiska diskurserna bruket av "lappar" för det samiska folket i nuläget anses oacceptabelt, inte minst på grund av ordets kopplingar till nedsättande innebörder,⁵³ kan ryskan ibland fortfarande beteckna samerna med ett kognatlåneord (люпари, *lopari*) som likväl saknar alla slags pejorativa konnotationer. Får forskare där det inte är befäckt av rasistiska konnotationer fortsatt kalla sitt studieobjekt "Anglo-Saxon" på sina språk?

Konklusion och efterdyningar

Att varje historisk etnisk term alltid är en komplicerad social konstruktion och föremål för förhandling visas tydligt av "Anglo-Saxon". Att varje etnisk term potentiellt kan bli brukad av olika högerradikaler och extremister är alltid en fara, och detta kräver ett förhållandesätt av vetenskapssamhället, även ett metodologiskt. Ska historiker leta efter synonymer till "Anglo-Saxon", eftersom alla som studerar det förnormandiska England, oavsett deras egna övertygelser, blir associerade med etnorasistiska chauvinister om de kallar sig "Anglo-Saxonists" eftersom ordet även *kan* betyda "a person who believes in the importance or superiority of Anglo-Saxon language, people, or culture (past and present)"?⁵⁴ Eller ska akademiker istället försvara sin terminologi mot dessa chauvinisters anspråk till tolkningsföreträde? Det är nog beklagligt att ämnets framställning ofta har gjorts i, om jag tillåter mig lite språklig ironi, förenklat svart-vitt, vilket jag förhoppningsvis har problematiserat så gott det går i denna korta debattartikel.

I nuläget verkar de två lägren vara oförenliga till följd av motsatta premisser. Jag ser två möjliga, men inte helt oproblematiska, scenarier. Det ena är att "Anglo-Saxon" följer efter ord som "teutoner", "arier", "lappar" som alla har lämnat det allmänna (och inte minst det vetenskapliga) språkbruket. Det andra är att termen "Anglo-Saxon" går samma väg som "germansk", det vill säga att den behövs även för det akademiska ordförrådet. Tyvärr tycks

båda scenarierna för närvarande vara önsketänkande. Jag anser som mer troligt att de stridande sidornas omedgörlighet kommer ge upphov till en ideologisk splittring inom historieforskningen.

Den nuvarande pandemiska krisen inbjuder även till ytterligare en sociologisk frågeställning. Kommer den (potentiellt?) ökade inklusiviteten på grund av omställning till mer omfattande distansundervisning att öppna nya konflikter även i miljöer som trodde de stod på säkert avstånd från påverkan? Eller kommer det föreslagna (av till exempel Rambaran-Olm) sambandet mellan ordet "Anglo-Saxon" i universitets läroplaner och studenternas snäva demografiska sammansättning inte att överleva förhållandet att utbildning blir mer tillgänglig?

Jag hoppas att jag har lyckats övertyga läsaren om att diskussionen om "Anglo-Saxon" och dess lämplighet är en indikation på ett flertal aktuella samhällsproblem samt utmaningar för historiker. Här har man att göra med en etablerad och stark koppling mellan historiska traditioner, rasistiska fördomar, akademiskt ansvar, social inklusivitet och diskriminering. Ämnets volatilitet visar klart och tydligt på hur frågor om det sedan länge förflutna kan påverka diskursen i nutiden. Politiseringen av ämnet, så som America First Caucus gör i sitt program, visar att den "anglosaxiska" agendan kan förbli en del av aktuell historiska-politisk *Zeitgeist*, på gott och ont. I så fall får vi bara hoppas att detta leder till positiva förändringar och att termen "Anglo-Saxon" inte blir ett ideologiskt vapen istället, oavsett ens bästa avsikter. Att detta scenario inte är helt otroligt avslöjas av bland annat det redan nämnda varjag-problemet. Mitt övriga hopp med denna redogörelse är att även ha påvisat vilka konsekvenser ett medvetet val av historisk terminologi i den globaliserade akademien kan få och hur ansvarstyngd historisk forskning ibland är.⁵⁵

Summary

Nomen est omen: Historical Onomasticon Contested in Light of Ethical Challenges

Over the past decades, a critically re-examined term in historical research has been the (supposed) ethnonym "Anglo-Saxon". In the autumn of 2019, this discussion took a radical turn as the then International Society of Anglo-Saxonists (ISAS) voted to adopt an alternative name in response to Dr. Mary Rambaran-Olm's resignation as the second vice president from ISAS as a protest against the Society's implicit unwillingness to consider rebranding. This, coupled with the public reaction, caused a split among English-speaking medievalists into pro- and anti-"Anglo-Saxonists". The

former insist on the term's methodological and terminological value in a "responsible use", while the latter highlight its inherent anachronism and appropriation in racial discourse, thereby harming the demographics of the historical community. What has so far not been called into question is the focus on "Anglo-Saxon" as a potentially compromised word against a broader background. The aim of this debate article is to fill in this gap and to showcase the importance of this debate as indicative of greater social processes and methodological challenges facing historians, as well as to highlight its relevance for more than just English-speaking nations.

Keywords: Anglo-Saxon, race, terminology, ethnogenesis, use of the past, identity

Noter

- 1 John Niles, *The Idea of Anglo-Saxon England 1066–1901: Remembering, Forgetting, Deciphering, and Renewing the Past*, Chichester 2015, s. 35.
- 2 Michael Wood, "As a Racism Row Rumbles on, Is it Time to Retire the Term 'Anglo-Saxon'?", *History Extra* [webbsida], <https://www.historyextra.com/period/anglo-saxon/professor-michael-wood-anglo-saxon-name-debate-is-term-racist> (7/1 2021).
- 3 John Hines et al., "The Responsible Use of the Term 'Anglo-Saxon'", http://www.fmass.eu/uploads/pdf/responsible_use_of%20the%20term%20_Anglo-Saxon.pdf (7/1 2021).
- 4 T.ex. Antonina Harbus, "Anglo-Saxon Studies", i *Handbook of Pre-Modern Nordic Memory Studies: Interdisciplinary Approaches*, bd I, Jürg Glauser et al. (red.), Berlin 2018, s. 335–340.
- 5 Ian Wood, *The Modern Origins of the Early Middle Ages*, Oxford 2013, s. 260–263; Stefan Arvidsson, *Ariska idoler. Den indoeuropeiska mytologin som ideologi och vetenskap*, Lund 2000.
- 6 Paul Viallaneix & Jean Ehrard (red.), *Nos ancêtres les Gaulois. Actes du Colloque International de Clermont-Ferrand 23–25 juin 1980*, Clermont-Ferrand 1982.
- 7 Se särskilt Arto Latvakangas, *Riksgrundarna. Varjagproblemet i Sverige från runinskrifter till enhetlig historisk tolkning*, Turku 1995, s. 184–278.
- 8 Se diskussion och ytterligare kommentar i Elena Melnikova, "The 'Varangian Problem'", i *Russia's Identity in International Relations*, Ray Taras (red.), London 2012, s. 42–52.
- 9 Henrik Janson, "The Christianisation of Scandinavia and the End of Scythia", i *The Earliest States of Eastern Europe 2009*, Tatjana Jackson (red.), Moskva 2010, s. 204–205. Om identitetsskapande och medeltiden, se även: Robert J.W. Evans & Guy P. Marchal (red.), *The Uses of the Middle Ages in Modern European States. History, Nationhood and the Search for Origins*. Chippenham, 2010.
- 10 Se kommentar i t.ex. Darragh Roche, "America First's Anglo-Saxon 'Racist Dog-Whistle' Slammed by Historians", *Newsweek* [webbsida], <https://www.newsweek.com/america-firsts-anglo-saxon-racist-dog-whistle-slammed-historians-1584398> (7/1 2021). Bruket av termen "Anglo-Saxon" av amerikanska konservativa politiker är inte något nytt, se bl.a.: Max Fischer, "Sorry, Romney: Neither America Nor the U.K. Are 'Anglo-Saxon' Countries", *The Atlantic* [webbsida], <https://www.theatlantic.com/>

- international/archive/2012/07/sorry-romney-neither-america-nor-the-uk-are-anglo-saxon-countries/260309 (7/1 2021).
- 11 *Paulus Diaconus, Historia langobardorum*, Georg Waitz (red.), Hannover 1878, s. 155, 201 bok 4, kap. 22; bok 5, kap. 37.
 - 12 Standardreferens till fornengelska urkunder är katalogen av Peter Sawyer, *Anglo-Saxon Charters. An Annotated List and Bibliography*, London 1968. Se här s. 352.
 - 13 Sawyer 1968, s. 427.
 - 14 Niles 2015, s. 34.
 - 15 Niles 2015, s. 278–286; Irving Allen, "WASP – From Sociological Concept to Epithet", *Ethnicity* 1975:2 (2), s. 153–162.
 - 16 Cathrine Karkov, *Imagining Anglo-Saxon England. Utopia, Heterotopia, Dystopia*, Woodbridge 2020, s. 195–239.
 - 17 *Anglo-Saxonism and the Construction of Social Identity*, Allen J. Frantzen & John Niles (red.), Gainesville 1997; Thomas Shippey, "The Undeveloped Image: Anglo-Saxon in Popular Consciousness from Turner to Tolkien", i *Literary Appropriations of the Anglo-Saxons from the Thirteenth to the Twentieth Century*, Donald Scragg & Carole Weinberg (red.), Cambridge 2000, s. 215–236; Niles 2015, s. 32–35; Duncan Sayer et al., "Iron Age and Anglo-Saxon Genomes from East England Reveal British Migration History", *Nature Communications* 2016:7, 10408; Mary Dockray-Miller, "Old English Has a Serious Image Problem", *JSTOR Daily* [webbsida], <https://daily.jstor.org/old-english-serious-image-problem/> (7/1 2021); Donna Ellard, *Anglo-Saxon(ist) Past(s), postSaxon Futures*, Santa Barbara 2019.
 - 18 Mary Rambaran-Olm, "Anglo-Saxon Studies [Early English Studies], Academia and White Supremacy", *Medium* [webbsida], <https://medium.com/@mrambaranolm/anglo-saxon-studies-academia-and-white-supremacy-17c87b360bf3> (7/1 2021).
 - 19 Adam Miyashiro, "Decolonizing Anglo-Saxon Studies. A Response to ISAS in Honolulu", *In the Medieval Middle* [webbsida], <https://www.inthemedievalmiddle.com/2017/07/decolonizing-anglo-saxon-studies.html> (7/1 2021). Se även hans senare redogörelse i Catherine A.M. Clarke et al., "Twenty-five Years of 'Anglo-Saxon Studies'. Looking Back, Looking Forward", i *Disturbing Times Medieval Past(s), Reimagined Futures*, Catherine Karkov et al. (red.), Santa Barbara 2020, s. 321–325.
 - 20 Hanna Natanson, "'It's All White People'. Allegations of White Supremacy are Tearing Apart a Prestigious Medieval Studies Group", *Washington Post* [webbsida], <https://www.washingtonpost.com/education/2019/09/19/its-all-white-people-allegations-white-supremacy-are-tearing-apart-prestigious-medieval-studies-group/> (7/1 2021).
 - 21 Nu för tiden går det under namnet International Society of Scholars of Early Medieval England (ISSEME).
 - 22 Mary Rambaran-Olm, "Misnaming the Medieval. Rejecting 'Anglo-Saxon' Studies", *History Workshop* [webbsida], <http://www.historyworkshop.org.uk/misnaming-the-medieval-rejecting-anglo-saxon-studies/> (7/1 2021).
 - 23 Kevin Caliendo & Helen Young, "The Monster They Have Created. Tone-Policing, Victim Blaming, and the Toxicity of White Medieval Studies", *In the Medieval Middle* [webbsida], <http://www.inthemedievalmiddle.com/2019/10/the-monster-they-have-created-tone.html> (7/1 2021).
 - 24 Members of Medievalists of Color, "Statement of Support for Dr. Mary Rambaran-Olm", *Medievalists of Color* [webbsida], <https://medievalistsofcolor.com/race-in-the-profession/statement-of-support-for-dr-mary-rambaran-olm/> (7/1 2021); Melissa Ridley Elmes, "SMFS Statement in Support of Dr. Mary Rambaran-Olm", *The Society for Medieval*

- Feminist Scholarship* [webbsida], <http://smfweb.org/%EF%BB%BFsmfs-statement-in-support-of-dr-mary-rambaran-olm> (7/1 2021).
- 25 Caliendo & Young 2019.
- 26 Howard Williams, "Should 'British Archaeology' Stop Using 'Anglo-Saxon'?", *ARCHAEOdeath* [blogg], <https://howardwilliamsblog.wordpress.com/2019/12/12/should-british-archaeology-stop-using-anglo-saxon> (7/1 2021).
- 27 Hans familj kommer från Isle of Wight, en gång befolkad av jutiska stammar.
- 28 Mark Bridge, "Drop the Term Anglo-Saxon as it is 'Bound up with White Supremacy', Say Academics", *The Times* [webbsida], <https://www.thetimes.co.uk/article/drop-the-term-anglo-saxon-as-it-is-bound-up-with-white-supremacy-say-academics-d66dlztf> (7/1 2021).
- 29 Cathrine Karkov, "Post 'Anglo-Saxon' Melancholia", *Medium* [webbsida], <https://medium.com/@catherinekarkov/post-anglo-saxon-melancholia-ca73955717d3> (7/1 2021).
- 30 Howard Williams, "The Fight for 'Anglo-Saxon'", *AEON* [webbsida], <https://aeon.co/essays/why-we-should-keep-the-term-anglo-saxon-in-archaeology> (7/1 2021); Mary Rambaran-Olm & Erik Wade, "The Many Myths of the Term 'Anglo-Saxon'", *Smithsonian Magazine* [webbsida], <https://www.smithsonianmag.com/history/many-myths-term-anglo-saxon-180978169/> (2021-07-16); Karkov 2020; Ellard 2019. Även värt att nämna är Rambaran-Olms egen senare kommentar och redogörelse av forskningsläget i bredare kontexten av "postmedeltiden studier" i *Postmedieval* 2020:11 (4), s. 356–370.
- 31 Rambaran-Olm 2019. Författarens stavning har bevarats: *recte* "Angelcynn" (formen "Anglecynn" saknas i den fornengelska korpusen; se även fotnot 32). Toponymen "England", hävdar George Beech, är en sen uppfinning, möjligtvis Ælfrics (d. ca 1010), en direkt översättning av Bedas *regio(ne) Anglorum* och *Anglorum terrae*, populariserad 1014–1030. Se George T. Beech, "How England Got its Name (1014–1030)", *Nouvelle revue d'onomastique* 2009:51 (1), s. 17–52). Jmf. toponymen "Saxonia", som förekommer i dikten *Carta dirige gressus* ("Brevet, rikta dina steg"), för Æthelstans kungarike efter hans erövring av York år 927 (*Quos iam regit cum ista perfecta Saxonia: "Vilka [= sina krigare] han [= Æthelstan] regerar nu efter att Saxonia blivit förenat"*), se Michael Lapidge, "Some Latin Poems as Evidence for the Reign of Athelstan", *Anglo-Saxon England* 1981:9, s. 98).
- 32 *Dictionary of Old English Web Corpus*, <https://tapor.library.utoronto.ca/doecorpus/index.html> (7/1 2021). Den djupaste lexikografiska studien i detta ämne, som till en stor del är överlappande med min, är troligen David Wiltons artikel "What Do We Mean by *Anglo-Saxon*? Pre-Conquest to the Present", *The Journal of English and Germanic Philology* 2020:119 (4), s. 425–456. Artikelns titel hänvisar till tidigare forskning av Susan Reynolds, "What Do We Mean by 'Anglo-Saxon' and 'Anglo-Saxons'?", *Journal of British Studies* 1985:24 (4), s. 395–411.
- 33 Simon Keynes, "Church Councils, Royal Assemblies, and Anglo-Saxon Royal Diplomas", i *Kingship, Legislation and Power in Anglo-Saxon England*, Gale R. Owen-Crocker & Brian W. Schneider (red.), Woodbridge 2013, s. 93. Se även Ben Snooks verk (fotnot 34).
- 34 Olivia Waxman, "The 'America First Caucus' is Backtracking, but its Mistaken Ideas about 'Anglo-Saxon' History Still Have Scholars Concerned", *Time* [webbsida], https://time.com/5956149/real-history-anglo-saxon/?fbclid=IwAR3TS_LVSiIfJqp8AIVizoeY-6DG78WZ78F04L69cj4jIQZqQ9MNCr__urU (7/1 2021). Detta medvetna "ideologiska program" fint belystes nyligen av Ben Snook i hans *The Anglo-Saxon Chancery. The History, Language and Production of Anglo-Saxon Charters from Alfred to Edgar*, Woodbridge 2015, s. 49–55.

- 35 Om de två etnonymerna på latin, se George Molyneux, "Angli and Saxones in Æthelweard's Chronicle", *Early Medieval Europe* 2017:25 (2), s. 208–223.
- 36 Värt att notera är förekomsten av även de lokala identiteterna, främst i "Danelagen": Dawn Hadley, "'Cockle amongst the Wheat'. The Scandinavian Settlement of England", i *Social Identity in Early Medieval Britain*, William O. Frazer & Andrew Tyrrell (red.), London 2000, s. 111–135; Jane F. Kershaw, "Culture and Gender in the Danelaw: Scandinavian and Anglo-Scandinavian Brooches", *Viking and Medieval Scandinavia* 2009:5, s. 295–325.
- 37 T.ex. i merciska urkunder, Sawyer, s. 148, 190, 193, 1271, 207 (från åren 796, 836, 841, 844 (recte 843?), 855), västsaxiska urkunder, Sawyer, s. 315, 374, 407, 882 (från åren 855, 904, 930 (recte 934) och 994), och även hos Alfreds samtidens och levnadstecknare walesisk biskop Asser *Asser's Life of King Alfred*, William Stevenson (red.), Oxford 1904, s. 7, 19, 37, 50, 52, 64, 68) och northumbrier Beda, *Beda's Ecclesiastical History of the English People*, Bertram Colgrave & Roger A.B. Mynors (red.), Oxford 1969, s. 232, 282, 384, 474.
- 38 Sarah Foot, "The Historiography of the Anglo-Saxon 'Nation-State'", i *Power and the Nation in European History*, Len Scales & Oliver Zimmer (red.), New York 2005, s. 129.
- 39 Sarah Foot, "The Making of *Anglecynn*. English Identity before the Norman Conquest", *Transactions of the Royal Historical Society* 1996:6, s. 25–49; Barbara Yorke, "Political and Ethnic Identity. A Case Study of Anglo-Saxon Practice", i *Social Identity in Early Medieval Britain*, s. 69–90; Courtney Konshuh, "Constructing Early Anglo-Saxon Identity in the Anglo-Saxon Chronicles", i *The Land of the English Kin*, Alexander J. Langlands & Ryan Lavelle (red.), Leiden & Boston, 2020, s. 154–179, för att bara nämna några av ganska många bidrag till ämnet.
- 40 T.ex.: John Lind, "'Vikings' and the Viking Age", i *Stanzas of Friendship. Studies in Honour of Tatjana N. Jackson*, Natalja Gvozdet'skaja et al. (red.), Moskva 2011, s. 201–222; se också Clare Downham, "'Hiberno-Norwegians' and 'Anglo-Danes'. Anachronistic Ethnicities and Viking-Age England", *Medieval Scandinavia* 2009:19, s. 139–169. Om olika iriska beteckningar, se t.ex. Colmán Etchingham, "Names for the Vikings in Irish Annals", i *Celtic-Norse Relationships in the Irish Sea in the Middle Ages 800–1200*, Jón V. Sigurðsson & Timothy Bolton (red.), Leiden; Boston, 2014, s. 23–38.
- 41 Karkov 2020, s. 234–237; Rambaran-Olm 2020, s. 358–361.
- 42 Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class. An Economic Study in the Evolution of Institutions*, New York & London 1899, s. 363–400.
- 43 Charlotte Allen, "Higher Education's Medievalist Moral Panic", *Quillette* [webbsida], <https://quillette.com/2019/10/22/higher-educations-medievalist-moral-panic/> (7/1 2021). Notera hennes ibland sardoniska ton.
- 44 George B. Shaws apokryfiska citat.
- 45 Se särskilt: Wilton 2020, s. 454.
- 46 T.ex. Erik Wade (gästlektor vid Universität Bonn, Tyskland, och deltagare i debatten sedan dess början; med Rambaran-Olm annonserade han artikeln "What's in a Name? The Past and Present Racism in 'Anglo-Saxon' Studies?" som ska publiceras i tidskriften *The Year's Work in English Studies* 2022; se också deras tidigare samarbete, fotnot 30), Sjoerd Levelt (forskarassistent vid University of Bristol, England), Catherine Karkov (professor vid University of Leeds, England). Se även: Jack Durand, "The University of Cambridge must Renounce the Use of the Term 'ASNAC'", *Varsity* [webbsida], <https://www.Varsity.co.uk/opinion/18597> (7/1 2021).
- 47 Charles West, "Reflections on the 'Anglo-Saxon' Debate", *Turbulent Priest* [webbsida], <http://turbulentpriests.group.shef.ac.uk/reflections-on-the-anglo-saxon-debate/> (7/1 2021). En likande avsikt i David McCrone, "Who Do You Say You Are? Making Sense

- of National Identities in Modern Britain”, *Ethnicities* 2002:2 (3), s. 305. Notera Karkovs avvikande mening (först uttryckt i blogginlägget i december 2019) att ”... in both countries racist policies and violence, colonialism, and imperialism rest on the ‘Anglo-Saxon’ past and the Anglo-Saxonism of the present” (Karkov 2020, s. 196). I sitt sista bidrag till ämnet intar Rambaran-Olm och Wade en likande åsikt (se referens i fotnot 30).
- 48 T.ex. ”Norwegian kingship and the methods of royal government in Norway were greatly influenced by the example of English government which was in the tenth and eleventh centuries one of the most, if not the most, effective in western Europe [...]. This helps to explain the exalted claims of Norwegian kings in the thirteenth century and the relative effectiveness of their government in comparison with contemporary Denmark and Sweden” (Peter Sawyer, ”English Influence on the Development of the Norwegian Kingdom”, i *Kongemøte på Stiklestad. Kongedømmet i vikingetid og tidlig middelalder*, Olav Skevik (red.), Verdal 1999, s. 97). Ett eko hörs i Patrick Wormalds ord att det finns ”an indirect, yet also a real, connection between the two facts that England is the world’s oldest continuously functioning state, and that English is now its most widely spoken language” (Patrick Wormald, ”Anglo-Saxon Society and its Literature”, i *The Cambridge Companion to Old English Literature*, Malcolm R. Godden & Michael Lapidge (red.), Cambridge 1991, s. 19).
- 49 Fredrik Svanberg, *Decolonizing the Viking Age* 1, Stockholm 2003. Jmf. Miyashiros åsikt om kolonisering, fotnot 19.
- 50 Se t.ex. *On Barbarian Identity. Critical Approaches to Ethnicity in the Early Middle Ages*, Andrew Gillett (red.), Turnhout 2002, men också gott om forskning av Reinhard Wenskus, Herwig Wolfram, Walter Goffart, Patrick Geary, Walter Pohl, för att nämna några. *Scandias* läsare kan även se Dick Harrison’s artikel ”Dark Age Migrations and Subjective Ethnicity: The Example of the Lombards” i band 57(1) från 1991 (s. 19–36).
- 51 Obs. även ”England”s ganska sen uppfinning (fotnot 31).
- 52 Wood 2019. Wood nämner dock det faktum att 96 procent av historikerna vid Storbritanniens universitet är vita.
- 53 I Sverige ersatte ”same” ordet ”lapp” officiellt 1971 (Krister Stoor & Richard Jones-Bamman, ”Sven-Gösta Jonsson – den rockande samen”, i *För Sápmi i tiden*, Christina Westergren & Eva Silvéen (red.), Stockholm 2008, s. 179). Det officiella bruket av ”lapp” i det nyligen avgjorda Girjasmålet orsakade gott om offentliga debatt i den svenska pressen. Se t.ex.: Christina Allard, ”Rasbiologiskt språkbruk i statens rättsprocess mot sameby”, *Dagens Nyheter* [webbsida], <https://www.dn.se/debatt/rasbiologiskt-sprakbruk-i-statens-rattsprocess-mot-sameby/> (7/1 2021).
- 54 Karkov 2020, s. 199. En likande åsikt: Wilton 2020, s. 453.
- 55 Denna debattartikel tar sin utgångspunkt och utvecklar några poänger i en tidigare text som under 2021 publicerades i Ryssland i tidskriften *Dialogue with Time*, nr 76, s. 145–159. Jag tackar mina kolleger, Helene Whittaker och särskilt Jacob Jonsson och Thomas Lindkvist för deras kommentarer och korrekturläsning av denna artikels manuskript.